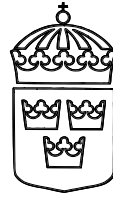

Regeringens proposition

2012/13:107

Upphävande av kravet på sterilisering för ändrad könstillhörighet

Prop.
2012/13:107

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 14 mars 2013

Fredrik Reinfeldt

Göran Hägglund
(Socialdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att kravet på sterilisering och förbudet mot bibehållen fortplantningsförmåga inför ändring av könstillhörighet i lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall tas bort. Vidare föreslås följdändringar i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2013.

Innehållsförteckning

1	Förslag till riksdagsbeslut	4
2	Lagtext	5
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall.....	5
2.2	Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)	6
3	Ärendet och dess beredning	7
4	Allmän bakgrund	7
4.1	Inledning och begreppsanvändning	7
4.2	Allmänt om transsexualism	8
5	Gällande rätt.....	9
5.1	Ändring av könstillhörighet.....	9
5.1.1	Könstillhörighetslagens krav på avsaknad av fortplantningsförmåga.....	9
5.1.2	Sterilisering och kastrering.....	9
5.2	Bestämmelser om fastställelse av moderskap, faderskap och föräldraskap.....	10
5.2.1	Moderskap	10
5.2.2	Faderskap	11
5.2.3	Föräldraskap	12
5.3	Registrering av moderskap, faderskap och föräldraskap	12
5.4	Bestämmelser om rättigheter och skyldigheter till följd av föräldraskap.....	13
5.4.1	Bestämmelser kopplade till moderskap.....	14
5.4.2	Bestämmelser kopplade till faderskap.....	14
5.4.3	Bestämmelser om graviditet m.m.	15
6	Överväganden och förslag	16
6.1	Steriliseringskravet vid ändring av könstillhörighet tas bort.....	16
6.2	Behovet av följdändringar	18
7	Ikraftträdande.....	22
8	Konsekvenser av förslagen	22
9	Författningskommentar.....	23
9.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall.....	23
9.2	Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)	23
Bilaga 1	Författningsförslag i departementspromemorian Avskaffande av steriliseringskrav som villkor för ändrad könstillhörighet (Ds 2012:46)	25
Bilaga 2	Förteckning över remissinstanser	27
Bilaga 3	Lagrådsremissens lagförslag.....	28

Bilaga 4	Lagrådets yttrande.....	30	Prop. 2012/13:107
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 14 mars 2013	32	

Förslag till riksdagsbeslut

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall,

2. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

En person ska efter egen ansökan få fastställt att han eller hon har en annan könstillhörighet än den som framgår av folkbokföringen, om han eller hon

1. sedan en lång tid upplever att han eller hon tillhör det andra könet,	
2. sedan en tid uppträder i enlighet med denna könsidentitet,	
3. måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden,	3. måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden, <i>och</i>
4. har fyllt arton år, <i>och</i>	4. har fyllt arton år.
5. <i>har steriliserats eller av någon annan orsak saknar fortplantningsförmåga.</i>	

En ansökan enligt första stycket får bifallas även om sökanden har beviljats ändrad könstillhörighet med stöd av 2 §.

Särskilda bestämmelser om sterilisering finns i steriliseringslagen (1975:580).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

¹ Senaste lydelse 2012:456. Ändringen innebär bl.a. att tredje stycket upphävs.

2.2 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs att 25 kap. 12 § och 26 kap. 9 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

25 kap.

12 §

Sekreteressen enligt 1 §, 2 § andra stycket och 3–5 §§ hindrar inte att en uppgift om en enskild eller närstående till denne lämnas från en myndighet inom hälso- och sjukvården till en annan sådan myndighet eller till en myndighet inom socialtjänsten, om det behövs för att ge den enskilde nödvändig vård, behandling eller annat stöd och denne

1. inte har fyllt arton år,
2. fortgående missbrukar alkohol, narkotika eller flyktiga läsningsmedel, eller
3. vårdas med stöd av lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård eller lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.

Detsamma gäller uppgift om en gravid *kvinn*a eller någon närstående till *henne*, om uppgiften behöver lämnas för en nödvändig insats till skydd för det väntade barnet.

Detsamma gäller uppgift om en gravid *person* eller någon närstående till *denne*, om uppgiften behöver lämnas för en nödvändig insats till skydd för det väntade barnet.

26 kap.

9 §

Sekreteressen enligt 1 § hindrar inte att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas från en myndighet inom socialtjänsten till en annan sådan myndighet eller till en myndighet inom hälso- och sjukvården, om det behövs för att ge den enskilde nödvändig vård, behandling eller annat stöd och denne

1. inte har fyllt arton år,
2. fortgående missbrukar alkohol, narkotika eller flyktiga läsningsmedel, eller
3. vårdas med stöd av lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård eller lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.

Detsamma gäller uppgift om en gravid *kvinn*a eller någon närstående till *henne*, om uppgiften behöver lämnas för en nödvändig insats till skydd för det väntade barnet.

Detsamma gäller uppgift om en gravid *person* eller någon närstående till *denne*, om uppgiften behöver lämnas för en nödvändig insats till skydd för det väntade barnet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

Regeringen beslutade den 12 april 2012 propositionen Ändrad könstillhörighet (prop. 2011/12:142). I propositionen görs bedömningen att det nuvarande kravet för fastställelse av ändrad könstillhörighet att sökanden har steriliserats eller av annan orsak saknar fortplantningsförmåga bör avskaffas. Regeringen gör vidare bedömningen att de rättsliga konsekvenserna av en sådan ändring bör utredas skyndsamt innan regeringen återkommer med förslag i denna del, samt att ändringarna bör kunna träda i kraft senast den 1 juli 2013.

Inom Socialdepartementet har det utarbetats en departementspromemoria, Avskaffande av steriliseringskrav som villkor för ändrad könstillhörighet (Ds 2012:46). I promemorian föreslås att kravet på sterilisering och förbudet mot bibehållen fortplantningsförmåga inför ändring av könstillhörighet i lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall tas bort. Vidare föreslås följdändringar i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Promemorians lagförslag finns i *bilaga 1*.

Departementspromemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 2*. En sammanställning av remisstyttrandena finns tillgänglig i Socialdepartementet (S2012/8015/FS).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 14 februari 2013 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 3*. Lagrådet har lämnat förslagen utan erinran. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 4*.

4 Allmän bakgrund

4.1 Inledning och begreppsanvändning

Propositionen behandlar frågor om upphävande av kravet för fastställelse av ändrad könstillhörighet att sökanden har steriliserats eller av någon annan orsak saknar fortplantningsförmåga. För enkelhets skull används i propositionen i vissa fall enbart uttrycket steriliseringskrav. Härmed avses att sökanden av någon orsak ska sakna fortplantningsförmåga.

Genomgående i propositionen används termen transsexuell för en person som upplever att han eller hon har en annan könstillhörighet än den som är registrerad i folkbokföringen. En person som fått ändrad könstillhörighet betecknas i propositionen antingen som KtM (kvinna-till-man) eller som MtK (man-till-kvinna).

En person som känner sig bekväm i det kön som registrerades i folkbokföringen när han eller hon föddes och som identifierar sig och uttrycker sig i enlighet med normen för det från födseln bokförda könet betecknas i propositionen som cisperson. En kvinnlig cisperson är med andra ord en person som fötts som kvinna och identifierar och uttrycker sig i enlighet med normen för en kvinna. En manlig cisperson är en

Prop. 2012/13:107 person som fötts som man och identifierar och uttrycker sig i enlighet med normen för en man.

Transpersoner är ett samlingsbegrepp för personer som inte upplever sig som cispersoner. Vad gäller begreppet transpersoner har regeringen bl.a. i prop. 2002/03:01, utgiftsområde 6, angett att ”Gruppen transpersoner kan allmänt beskrivas som individer som tidvis eller alltid har eller uppfattas ha eller ger uttryck för eller uppfattas ge uttryck för en könsidentitet som tidvis eller alltid skiljer sig från normen för det kön som registrerats för dem vid födseln. Hit hör till exempel den som är eller uppfattas vara transsexuell, transvestit, intergender, intersexuell, transgenderist, dragking eller dragqueen”. Denna proposition behandlar dock endast dem som berörs av den föreslagna lagändringen, d.v.s. transsexuella som avser att ändra sin könstillhörighet efter förslaget i kraftträdande.

4.2 Allmänt om transsexualism

En person med transsexualism uppfattar en diskrepans mellan sin kropp och den upplevda könstillhörigheten. Personen upplever med andra ord att han eller hon har en annan könstillhörighet än den som är registrerad i folkbokföringen. Transsexualism är i nuläget klassad som en psykiatrisk diagnos och är inte på något sätt kopplad till sexuell läggning. En person med denna diagnos kan få farmakologisk och kirurgisk behandling. Om personen önskar ändra könstillhörighet krävs enligt nuvarande lagstiftning att han eller hon är steriliserad eller av annan orsak saknar fortplantningsförmåga.

När en person söker hjälp för transsexualism inom vården i Sverige remitteras han eller hon till någon av de psykiatriska kliniker i landet som utreder sådan problematik. Dessa finns för närvarande i Alingsås, Linköping, Lund, Stockholm, Uppsala och Umeå. Utredningen av en transsexuell patient pågår i regel i minst två år och omfattar såväl psykiatrisk bedömning som psykologisk undersökning och somatisk utredning för att man ska kunna fastställa att det verkligen rör sig om transsexualism.

En andra fas i utredningen är ofta att patienten får leva i en s.k. Real Life Experience, där patientens drivkraft och förmåga att leva i sin upplevda könsidentitet testas. I samband därmed påbörjar många patienter hormonbehandling, vilket efter en tids terapi oftast innebär att infertilitet i den gamla könstillhörigheten inträder.

Könskorrigering operationer utförs på två kliniker i Sverige, nämligen på Karolinska universitetssjukhuset i Stockholm och på Linköpings universitetssjukhus.

En utförligare bakgrund till frågan om transsexualism, vad denna diagnos innebär, hur den utreds och behandlas och hur vanligt förekommande den är, lämnas i prop. 2011/12:142 s. 14 ff.

Ett borttagande av steriliseringskravet i könstillhörighetslagen innebär att personer som har ändrat könstillhörighet kan ha kvar dels förmågan att genomgå graviditet och förlossning (KtM), dels fortplantningsförmågan, antingen genom att ha sina fortplantningsorgan intakta och

inte ha genomgått könskorrigering kirurgi, eller genom att ha sparat könsceller (både KtM och MtK). Det är svårt att bedöma i vilken omfattning transsexuella personer kommer att utnyttja möjligheten att bli förälder i och med borttagandet av kravet på sterilisering i samband med ändring av könstillhörighet. Organisationer som företräder bl.a. transsexuella och personer som fått ändrad könstillhörighet har uppgett att denna möjlighet sannolikt i första hand kommer att utnyttjas genom att transsexuella personer väljer att frysa ner könsceller inför ändringen av könstillhörigheten. Det är angeläget att de situationer som uppstår kan hanteras på ett tillfredsställande och rättssäkert sätt.

5 Gällande rätt

5.1 Ändring av könstillhörighet

5.1.1 **Könstillhörighetslagens krav på avsaknad av fortplantningsförmåga**

Enligt 1 § lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, förkortad könstillhörighetslagen, i den lydelse som trädde i kraft den 1 januari 2013, kan en person få fastställt att han eller hon har en annan könstillhörighet än den som framgår av folkbokföringen, om han eller hon

1. sedan en lång tid upplever att han eller hon tillhör det andra könet,
2. sedan en tid uppträder i enlighet med denna könsidentitet,
3. måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden,
4. har fyllt arton år, och
5. har steriliserats eller av någon annan orsak saknar fortplantningsförmåga.

Begreppet fortplanta sig definieras i Svenska Akademiens ordlista som att få avkomma eller breda ut sig. Med hjälp av medicinska landvinningar såsom assisterad befruktning har förutsättningarna för den mänskliga fortplantningsförmågan utvidgats sedan könstillhörighetslagens tillkomst i början av 1970-talet.

Ansökningar om fastställande av ändrad könstillhörighet prövas enligt könstillhörighetslagen av Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor (Rättsliga rådet). Rådets beslut kan överklagas till Förvaltningsrätten i Stockholm.

Under åren 1972–2002 ansökte sammanlagt 426 personer om fastställande av ändrad könstillhörighet hos Rättsliga rådet. Nästan alla ansökningar vann bifall. Antalet ansökningar har under de senaste åren varierat mellan knappt 30 stycken (år 2003) och drygt 70 stycken (år 2010).

5.1.2 **Sterilisering och kastrering**

Ett upphävande av fortplantningsförmågan kan ske genom sterilisering eller kastrering.

Sterilisering utgör ett kirurgiskt ingrepp som utan att innebära kastrening, dvs. utan borttagande av könskörtlarna, medför ett varaktigt upphävande av fortplantningsförmågan. Hos män skärs sädesledarna av så att spermier från testiklarna inte kan passera. Sterilisering på kvinnor genomförs på så sätt att passagen genom äggledarna blockeras så att spermier inte kan nå äggcellerna.

Sterilisering får enligt steriliseringslagen (1975:580), i den lydelse som trädde i kraft den 1 januari 2013, ske på egen begäran för den som fyllt 25 år och är bosatt i Sverige. Nekas personen sterilisering ska Socialstyrelsen överpröva beslutet. Socialstyrelsen kan också lämna tillstånd till sterilisering för personer som är mellan 18 och 24 år. Personer i denna åldersgrupp måste således alltid ansöka om tillstånd för sterilisering och sådant tillstånd lämnas enligt 3 § endast i vissa fall, nämligen

1. om det finns beaktansvärd risk för att arvsanlag som kan medföra allvarlig psykisk störning, svårartad kroppslig sjukdom eller svårt lyte av annat slag överförs till avkomling (genetisk indikation),

2. i fråga om kvinna, om graviditet till följd av sjukdom, kroppsfel eller svaghet skulle medföra allvarlig fara för kvinnans liv eller hälsa (medicinsk indikation), eller

3. i samband med ansökan om fastställelse enligt 1 § könstillhörighetslagen, om förutsättningar i övrigt föreligger för sådan fastställelse.

Kastrering innebär ett avlägsnande av könskörtlarna, dvs. äggstockarna hos kvinnor och testiklarna hos män. Kastrering förekommer i dag enbart i samband med ändring av könstillhörighet och vid behandling av olika sjukdomar, främst cancer. Den kategori personer som tidigare kastrerades på kriminalpolitisk eller humanitär indikation enligt den numera upphävda kastreringslagen (1944:133) kan behandlas med mediciner. Sedan år 1994 finns en möjlighet att få tillstånd till kastrering enligt könstillhörighetslagen.

5.2 Bestämmelser om fastställelse av moderskap, faderskap och föräldraskap

5.2.1 Moderskap

I svensk lagstiftning finns det, när det gäller definitionen av vem som är mor till ett barn, endast en bestämmelse. Denna reglerar situationen vid s.k. äggdonation. I samband med att tekniken kring assisterad befruktning utvecklades och äggdonation tilläts uppkom nämligen frågan om vem som var att betrakta som barnets mor – den kvinna som burit och fött barnet eller den som bidragit med det ägg som gett upphov till barnet vid befruktningen. Av 1 kap. 7 § föräldralken, förkortad FB, framgår att om en kvinna föder ett barn som tillkommit genom att ett ägg från en annan kvinna efter befruktning utanför kroppen har förts in i hennes kropp, ska hon anses som barnets mor.

I de fall barnet tillkommit efter befruktning av ett av kvinnans egna ägg, oavsett om detta skett genom samlag eller genom assisterad befruktning, finns inte lagreglerat att kvinnan ska betraktas som barnets mor. Detta torde istället följa av oskrivna principer – ”mater semper certa

5.2.2 Faderskap

Om modern vid ett barns födelse är gift med en man eller är nybliven änka råder enligt 1 kap. 1 § FB en faderskapspresumtion för mannen, dvs. han ska anses som barnets far. Skulle mannen och kvinnan inte vara gifta med varandra, eller har en domstol förklarat att mannen i äktenskapet inte är far till barnet, fastställs faderskapet genom bekräftelse eller dom (1 kap. 3 § FB). Enligt 1 kap. 4 § FB ska bekräftelse av faderskap ske skriftligen och bevitnas av två personer samt godkännas av socialnämnden och av modern eller av en särskilt förordnad vårdnadshavare för barnet. Vidare anges att om det senare visar sig att den som har lämnat faderskapsbekräftelse inte är far till barnet, ska rätten förklara att bekräftelsen saknar verkan mot honom.

I fall där faderskapet ska fastställas genom dom gäller enligt 1 kap. 5 § FB att rätten ska förklara en man vara far, om det genom en genetisk undersökning är utrett att han är barnets far. Rätten ska enligt samma lagrum också förklara en man vara far, om det är utrett att han har haft samlag med barnets mor eller att en insemination eller befruktning utanför moderns kropp har skett med hans spermier under den tid då barnet kan vara avlat och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har avlats av honom.

Av 1 kap. 5 § andra stycket FB framgår att faderskap inte kan fastställas genom dom för en man som är spermiegivare enligt 6 eller 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. Motsatsvis kan i andra fall talan om fastställande av faderskap föras mot en spermagivare under den förutsättningen att ingen annan man ska anses som far enligt 1 kap. FB.

Om insemination har utförts på modern med samtycke av en man som var hennes make eller sambo, och det är sannolikt att barnet avlats genom inseminationen, ska enligt 1 kap. 6 § FB vid tillämpning av 2–5 §§ den som lämnat samtycket anses som barnets far. Bestämmelsen gäller även om inseminationen inte har skett enligt 6 kap. lagen om genetisk integritet m.m. utan genom exempelvis en ”privat” insemination. Faderskap ska inte fastställas för spermiegivaren.

I 1 kap. 8 § FB finns en motsvarande bestämmelse som gäller när barnet har kommit till genom befruktning utanför kroppen, s.k. provrörsbefruktning. Även i de fallen ska kvinnans make eller sambo anses som barnets far om han samtyckt till befruktningen och det är sannolikt att barnet har avlats genom befruktningen. Det krävs inte att befruktningen har utförts i enlighet med 7 kap. lagen om genetisk integritet m.m., utan bestämmelsen gäller även om befruktningen t.ex. har skett utomlands.

I 2 och 3 kap. FB finns bestämmelser om socialnämndens medverkan vid fastställande av faderskap respektive om rättegången i mål om faderskap. Processen kring fastställelse av faderskap regleras även i lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap och i lagen (1985:367) om internationella faderskapsfrågor.

5.2.3 Föräldraskap

Bestämmelsen i 1 kap. 9 § FB innebär att om insemination har utförts på modern enligt 6 kap. lagen om genetisk integritet m.m., eller om befruktning av moderns ägg har utförts enligt 7 kap. samma lag, med samtycke av en kvinna som var moderns maka, registrerade partner eller sambo och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har avlats genom inseminationen eller befruktningen, ska den som lämnat samtycket anses som barnets förälder. Föräldraskap fastställs genom bekräftelse eller dom.

För att betraktas som förälder på det sätt som beskrivs ovan krävs således att fyra förutsättningar är uppfyllda. För det första krävs att insemination eller befruktning har utförts enligt lagen om genetisk integritet m.m. Detta innebär bl.a. att inseminationen eller befruktningen ska ha utförts vid vissa i lagen angivna vårdinrättningar. För det andra krävs att modern när befruktningen utfördes var gift, registrerad partner eller sambo med en annan kvinna. Maken, partnern eller sambon ska dessutom för det tredje ha samtyckt till inseminationen eller befruktningen. För det fjärde gäller att det måste framstå som sannolikt med hänsyn till samtliga omständigheter att barnet har avlats genom inseminationen eller befruktningen. Är kraven inte uppfyllda, t.ex. om befruktningen har skett genom samlag, i privat regi eller vid klinik utomlands, ska i stället faderskap fastställas.

I likhet med vad som gäller om faderskap kan bekräftelse av föräldraskap sakna verkan, t.ex. om det visar sig att barnet inte har avlats vid inseminationen eller befruktningen utanför kroppen.

5.3 Registrering av moderskap, faderskap och föräldraskap

När ett barn föds görs en anmälan till Skatteverket. Barnet registreras i folkbokföringsdatabasen och barnet får ett personnummer om förutsättningarna för folkbokföring i 2 § folkbokföringslagen (1991:481) är uppfyllda.

Folkbokföring regleras i folkbokföringslagen (1991:481) och folkbokföringsförordningen (1991:749) samt i lagen (2001:182) respektive förordningen (2001:589) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet. De flesta personuppgifter som registreras i folkbokföringsdatabasen samlas in genom att Skatteverket får meddelanden från andra myndigheter, exempelvis när ett barn föds. När en personuppgift ändras, sparas den gamla uppgiften i registret. Några gällringsbestämmelser finns inte.

Ett av ändamålen med folkbokföringen är att den ska kunna användas för samordnad behandling, kontroll och analys av identifieringsuppgifter för fysiska personer. Ett personbevis visar vilka aktuella uppgifter som finns registrerade i folkbokföringsdatabasen. En s.k. personbild innehåller uppgifter om biologiska föräldrar och eventuella adoptivföräldrar.

Författningarna om folkbokföring innehåller inga uttryckliga bestämmelser om ändring av registrerade uppgifter, utan detta görs i enlighet

med praxis som bildats vid tillämpningen av bestämmelserna i de lagar och förordningar som nämnts ovan. Detta gäller exempelvis vid ändring av könstillhörighet då personnumret ändras. Personnumrets näst sista siffra anger personens kön där jämn siffra avser kvinna och ojämn siffra man. När handlingar inkommer från Rättsliga rådet om att en person fått ändrad könstillhörighet registreras för personen en personnummerändring enligt ärendetyp Personnummerbyte med ändrad könstillhörighet. Ett sådant ärende sekretessbeläggs alltid hos Skatteverket. Den gamla registrerade identiteten ”fryses” och en personbild läggs som bilaga i ärendet om personnummerbyte tillsammans med de handlingar som skickats från Rättsliga rådet. När det nya personnumret har registrerats finns därefter ingen annan koppling mellan det nya och det gamla personnumret i folkbokföringsdatabasen. Däremot aviserar Skatteverket uppgiften om ändring av könstillhörighet på vanligt sätt som ett namn-ärende och ett ärende om personnummerbyte.

Efter det att en person fått ändrad könstillhörighet, förs hans eller hennes identitetsuppgifter, inklusive uppgifter om barn och föräldrar, över till personbilden med det nya personnumret. Personen står inte registrerad som mor eller far till sina barn under den nya personbeteckningen. I stället anges bokstaven ”B” för barn framför barnens personnummer och namn. I barnets personbild syns uppgifterna så som de såg ut fram till dess att könstillhörighetsändringen registrerades, dvs. med den gamla identiteten för den av barnets föräldrar som har fått ändrad identitet. Även om personen är vuxen finns hans eller hennes föräldrar registrerade i personbilden, liksom han eller hon själv finns registrerad som barn i föräldrarnas. I sådana fall är det alltid den gamla identiteten som finns registrerad. Det går emellertid internt på Skatteverket att se att det angivna personnumret inte längre är i kraft.

De uppgifter som finns i folkbokföringen är som regel offentliga. I de fall det bedöms som nödvändigt för att skydda förföljda personer kan olika åtgärder vidtas för att uppgifterna i folkbokföringen inte ska kunna missbrukas för att söka rätt på en person. En sådan person kan få en markering för särskild sekretessprövning (s.k. sekretess- eller spärrmarkering), vid flyttning bli folkbokförd på den gamla folkbokföringsadressen (kvarskrivning) eller bli folkbokförd med fingerade personuppgifter enligt lagen (1991:483) om fingerade personuppgifter. Uppgifter om ändrad könstillhörighet anses i sig vara så känsliga att det kan finnas särskild anledning att anta att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs (22 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen [2009:400]). En person som ska få ett nytt personnummer till följd av ändrad könstillhörighet kan därför efter begäran få en sekretessmarkering för sina personuppgifter.

5.4 Bestämmelser om rättigheter och skyldigheter till följd av föräldraskap

När en person blir förälder till ett barn, oavsett om detta sker när barnet föds eller senare genom bekräftelse eller dom, inträder en rad rättsverkningar. Vissa av dessa är enbart kopplade till vårdnaden om barnet

Prop. 2012/13:107 medan andra inträder oavsett om föräldern är vårdnadshavare eller inte. För de rättsverkningar som avses här görs i allmänhet inte någon skillnad om föräldern är mor, far eller förälder enligt 1 kap. 9 § FB. Detta gäller bl.a. bestämmelser om vårdnad, boende och umgänge i 6 kap. FB och om underhållsskyldighet i 7 kap. FB samt bestämmelser om rätten till föräldrapenning, barnbidrag och underhållsstöd i socialförsäkringsbalken.

Andra rättigheter eller skyldigheter till följd av föräldraskap gäller, enligt bestämmelsernas ordalydelse, barnets ”mor”, ”far” eller ”förälder” enligt 1 kap. 9 § FB. Vidare finns det bestämmelser som specifikt gäller rättsverkningar för föräldrar eller blivande föräldrar av ett visst kön. I detta avsnitt kommer några av dessa författningar att belysas.

5.4.1 Bestämmelser kopplade till moderskap

Enligt 6 kap. 3 § FB står ett barn från födelsen under vårdnad av modern ensam om föräldrarna inte är gifta med varandra.

Bestämmelsen i 3 kap. 3 § brottsbalken om barnadråp anger att en kvinna, som vid födelsen eller eljest å tid då hon på grund av nedkomsten befinner sig i upprivet sinnestillstånd eller i svårt trångmål dödar sitt barn, döms för barnadråp.

Namnlagen (1982:670) innehåller i 1 § tredje stycket en bestämmelse som innebär att ett barn till föräldrar som har olika efternamn får moderns efternamn om annat inte anmälts inom tre månader efter födelsen.

I 12 kap. 5 § socialförsäkringsbalken anges att barnets mor har rätt till föräldrapenning från och med den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse. Hon har vidare, även om hon inte har barnet i sin vård, rätt till föräldrapenning till och med den tjugonionde dagen efter förlossningsdagen.

I 16 kap 4–5 §§ socialförsäkringsbalken anges att en förälder som ensam har vårdnaden om ett barn har rätt att få allmänt barnbidrag för barnet. För det fall föräldrarna har gemensam vårdnad, har den förälder som anmäls som bidragsmottagare rätt att få bidraget. Har någon sådan anmälan inte gjorts, har modern rätt att få bidraget.

Vidare finns det i lagen (2001:82) om svenskt medborgarskap bestämmelser om svenskt medborgarskap för ett barn vars mor är medborgare i Sverige.

Av 2 och 24 §§ folkbokföringslagen (1991:481) följer att om ett barn föds utom landet av en kvinna som är folkbokförd, ska barnet också folkbokföras här i landet.

5.4.2 Bestämmelser kopplade till faderskap

Författningar som rör faderskap handlar framför allt om processen i samband med fastställande av faderskap, se avsnitt 5.2.2. Även i lagen (1969:620) om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag och i 19 kap. 7 § socialförsäkringsbalken om skyldighet att betala underhållsstöd finns det bestämmelser med anknytning till fastställande av faderskap. Dessa bestämmelser gäller enligt sin ordalydelse enbart män. I

vissa fall anges också uttryckligen att partnern till mannen i fråga är en kvinna.

I övrigt finns det exempelvis bestämmelser i folkbokföringslagen (1991:481) om folkbokföring av barn om fadern är folkbokförd här, i namnlagen (1982:670) om barns rätt till faderns efternamn samt i lagen (2001:82) om svenskt medborgarskap om svenskt medborgarskap för barn om fadern också är svensk medborgare. Vissa av dessa bestämmelser förutsätter att det är en man som är far.

Enligt 5 kap. 13 § utlänningslagen (2005:716) får ett tidsbegränsat uppehållstillstånd beviljas ett barn eller en man, om barnets eller mannens närvaro i Sverige är nödvändig för att faderskapsutredning ska kunna genomföras.

5.4.3 Bestämmelser om graviditet m.m.

Många författningar som rör gravida är enligt sin ordalydelse också kopplade till ett visst kön, nämligen kvinnor. Bestämmelserna har i regel fokus på kvinnans och/eller barnets hälsa under graviditeten eller strax efter förlossningen.

Exempelvis innehåller 10 kap. socialförsäkringsbalken bestämmelser om graviditetspenning. Enligt 10 kap. 2 § har en försäkrad som är gravid rätt till graviditetspenning, om graviditeten sätter ned hennes förmåga att utföra sitt förvärvsarbete och hon inte kan omplaceras till annat mindre ansträngande arbete.

I 4 och 18–21 §§ föräldraledighetslagen (1995:584) finns bestämmelser om rätt till mammaledighet och till omplacering för arbetstagare som väntar barn, nyligen fött barn eller ammar. Dessa bestämmelser talar i samtliga fall om kvinnliga arbetstagare.

Enligt 31 § sjömanslagen (1973:282) har en kvinna som är havande under vissa förutsättningar rätt till fri hemresa.

Ett annat exempel som rör graviditet är bestämmelserna i abortlagen (1974:595). Abort innebär enligt lagens ordalydelse avbrytande av en kvinnas havandeskap. Av 9 § första stycket framgår att det är straffbart att uppsåtligen utföra abort på annan utan att vara behörig att utöva läkaryrket. Enligt andra stycket samma paragraf ska vid bedömningen av om ett sådant brott är grovt särskilt beaktas om gärningen exempelvis inneburit särskild fara för kvinnans liv eller hälsa. Enligt 10 § samma lag är det straffbart för en läkare att exempelvis utan Socialstyrelsens tillstånd utföra abort efter utgången av artonde havandeskapsveckan.

Möjligheten att få tillstånd till sterilisering enligt 3 § steriliseringslagen (1975:580), på den grunden att en graviditet skulle medföra allvarlig fara för liv eller hälsa, gäller enbart kvinnor. Av 6 § andra stycket följer att sterilisering av en kvinna enbart får ske på allmänt sjukhus eller på annan sjukvårdsinrättning som Socialstyrelsen godkänner. Enligt 8 § är det brottsligt att uppsåtligen utföra sterilisering i strid med lagen.

Enligt 2 a § lagen (1987:269) om kriterier för bestämmande av människans död får medicinska insatser fortsättas med avseende på en gravid kvinna som dödförklarats, för att rädda livet på det väntade barnet.

I 11 § lagen (1995:831) om transplantation anges att vävnad från ett aborterat foster endast får tas till vara om den kvinna som burit fostret

Prop. 2012/13:107 samtycker till åtgärden. Enligt 14 § kan den dömas till böter som exempelvis använder eller tar till vara vävnad från ett aborterat foster i strid med lagen.

Enligt 3 kap. 3 § lagen (2002:297) om biobanker i hälso- och sjukvården m.m. får vävnadsprover från foster inte samlas in och bevaras i en biobank utan att den kvinna som bär eller har burit fostret har fått viss information och därefter lämnat sitt samtycke. Enligt 6 kap. 1 § första stycket d samma lag är det straffbart att inte ge information och inhämta samtycke enligt nämnda bestämmelse.

Lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. innehåller ett flertal bestämmelser om bl.a. insemination av en kvinna och om införande av ett befruktat ägg i en kvinnas kropp. Av 5 kap. 5 § samma lag följer att ett ägg som exempelvis varit föremål för försök i forsknings- eller behandlingssyfte inte får föras in i en kvinnas kropp. Den som bryter mot bestämmelsen kan dömas till straffrättsligt ansvar för detta enligt 8 kap. 3 §. Enligt 8 kap. 4 och 5 §§ är det straffbart att vanemässigt eller i vinstsyfte utföra insemination i strid med föreskrifterna i 6 kap. och att bryta mot bestämmelserna om befruktning utanför kroppen i 7 kap. 3 eller 4 §.

Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) innehåller i 25 kap. 12 § och 26 kap. 9 § bestämmelser om sekretessgenombrott för uppgifter om en gravid kvinna eller någon henne närstående.

I 24 kap. 4 § rättegångsbalken finns det särskilda bestämmelser om häktning av kvinnor som nyligen fött barn.

Enligt 12 § lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. får kvinna som är havande eller ammar barn beviljas uppskov med verkställighet av fängelsestraff under skälig tid.

Diskrimineringslagen (2008:567) innehåller inget uttryckligt förbud mot diskriminering som har samband med graviditet. Diskriminering som har samband med graviditet har i praxis betraktats som könsdiskriminering eftersom endast kvinnor (hittills) kan bli gravida.

6 Överväganden och förslag

6.1 Steriliseringskravet vid ändring av konstllhörighet tas bort

Regeringens förslag: Steriliseringskravet och förbudet mot bibehållen fortplantningsförmåga vid ändring av konstllhörighet tas bort.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: I princip samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. Bland de remissinstanser som uttryckligen tillstyrker förslaget återfinns bl.a. *Socialstyrelsen*, *Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor*, *Göteborgs tingsrätt*, *Kammarrätten i Stockholm*, *Diskrimineringsombudsmannen*, *Barnombudsmannen*, *Sveriges Läkarförbund*, *Sahlgrenska universitetssjukhuset*, *Karolinska institutet*, *Stockholms läns landsting*,

Östergötlands läns landsting, Skåne läns landsting, Barnens rätt i samhället (BRIS), Föreningen KIM och Riksförbundet för sexuellt likaberättigande (RFSL). Bland de remissinstanser som inte har något att erinra märks bl.a. Svea Hovrätt, Justitiekanslern, Åklagarmyndigheten, Datainspektionen, Försäkringskassan, Statistiska centralbyrån (SCB), Kronofogdemyndigheten och Skatteverket.

Några remissinstanser, däribland Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och Västerbottens läns landsting, anser att frågorna om de medicinska konsekvenserna, bl.a. av att låta könskörtlarna från den tidigare könstillhörigheten vara kvar under könkonträr hormonbehandling, inte är tillräckligt utredda.

Flera remissinstanser har kommenterat den nuvarande åldersgränsen på arton år för fastställelse av ändrad könstillhörighet och förordar en utredning alternativt förespråkar en sänkning av åldersgränsen. Bland dessa kan nämnas Ungdomsstyrelsen, Barnombudsmannen, Karolinska institutet, RFSL, RFSL Ungdom, Transvestitföreningen FPES, HBT Liberaler och Sveriges Förenade HBTQ-studenter.

Skälen för regeringens förslag: I en rapport som kommissionären för de mänskliga rättigheterna publicerade i juli 2009 konstateras att artikel 8 i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna tillerkänner alla rätt till respekt för sitt privatliv och sitt familjeliv. I fråga om personer med könsidentitetsstörningar innebär detta att staterna behöver ha ett rättsligt system för att erkänna ändring av könstillhörighet.

Kommissionären konstaterade i sin rapport även att de flesta länders procedur för ändring av könstillhörigheten innebär att den transsexuella personen tvingas delta i ett flertal olika medicinska undersökningar.

I fråga om steriliseringskravet anges i kommissionärens rapport att det tydligt kränker respekten för den enskildes fysiska integritet att kräva att en transsexuell person genomgår sterilisering eller någon form av könskorrigering kirurgi innan ändring av könstillhörigheten beviljas.

Kammarrätten i Stockholm fann i en dom den 19 december 2012 om fastställelse av ändrad könstillhörighet att bestämmelsen om steriliseringskrav i 1 § könstillhörighetslagen inte skulle tillämpas (mål nr 1968-12). Enligt kammarrätten innebär steriliseringskravet ett sådant integritetskränkande ingrepp som inte kan anses förenligt med 2 kap. 6 § RF och artikel 8 i Europakonventionen. Med hänvisning till att kravet enbart riktar sig till transsexuella personer ansåg kammarrätten att det även måste anses stå i strid med diskrimineringsförbudet i artikel 14 i nämnda konvention. Vid bedömningen av om steriliseringskravet kunde anses vara en tillåten inskränkning i de aktuella bestämmelserna i RF och Europakonventionen fann kammarrätten att det inte hade framkommit någon grund för steriliseringskravet som uppfyller kraven på saklighet eller proportionalitet och att inskränkningen därmed inte kunde anses tillåten.

Regeringen har i prop. 2011/12:142 med förslag till ändringar i lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall uttalat bl.a. följande (s. 55 f.). Under senare år har det skett en tydlig utveckling inom såväl FN som Europarådet när det gäller lika möjligheter och rättigheter oavsett könsidentitet. En grundläggande aspekt av dessa rättigheter är uppfattningen att ingen ska tvingas genomgå medicinsk behandling eller medicinska ingrepp för att få sin juridiska könstillhörighet ändrad. I

Prop. 2012/13:107 Europakonventionen skyddas bl.a. respekten för enskildas privat- och familjeliv. Ett fortsatt krav på att den som önskar ändra könstillhörighet ska ha undergått sterilisering eller av någon annan anledning sakna fortplantningsförmåga förefaller otidsenligt. Att genom sterilisering beröva en människa möjligheten att få barn är ett mycket långtgående och allvarligt ingrepp. Vid en sammantagen bedömning fann regeringen att det inte finns tillräckliga skäl för att motivera ett fortsatt krav på sterilisering.

Regeringen har således gjort bedömningen att det krav som för närvarande finns i lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall om att sökanden ska ha undergått sterilisering eller av annan orsak sakna fortplantningsförmåga ska avskaffas. Det kan nu konstateras att ett avskaffande av kravet på sterilisering också har ett mycket starkt stöd bland remissinstanserna.

Mot denna bakgrund föreslås i propositionen att kravet för den som ansöker om ändrad könstillhörighet att vara steriliserad eller av någon annan orsak sakna fortplantningsförmåga tas bort.

När det gäller frågan om åldersgränsen för ändring av könstillhörigheten har regeringen tidigare (prop. 2011/12:142) redovisat sin bedömning att flera frågor som aktualiseras vid en ändring av åldersgränsen behöver analyseras ytterligare innan det går att ta ställning till om åldersgränsen för ändring av könstillhörigheten kan ändras. Frågan bereds för närvarande i Regeringskansliet.

6.2 Behovet av följdändringar

Regeringens förslag: Bestämmelserna i offentlighets- och sekretesslagen om sekretessgenombrott i fråga om uppgifter om gravida kvinnor ändras till att omfatta uppgifter om gravida personer.

Regeringens bedömning: Några övriga följdändringar behöver inte göras med anledning av förslaget att avskaffa steriliseringskravet. Befintliga bestämmelser på området kan tillämpas direkt eller i vissa fall analogt.

Promemorians förslag och bedömning: Överensstämmer med regeringens förslag och bedömning.

Remissinstanserna: De flesta av de remissinstanser som tillstyrkt eller inte haft något att erinra mot själva förslaget om att slopa steriliseringskravet, har inte i sina svar berört frågan om behovet av följdändringar. De synpunkter som inkommit avseende frågan om följdändringar är dels mer eller mindre generella påpekanden om behovet av att följa upp och analysera rättssäkerhetsaspekter och juridiska problem som kan uppstå vid tillämpning av den nya lagstiftningen, dels vissa specifika synpunkter, bl.a. om analogisk tillämpning av straffbestämmelser och om tillämpningen av lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. Bland de remissinstanser som förordar ytterligare analys av de juridiska konsekvenserna samt uppföljning av rättstillämpningen märks *Kammarrätten i Stockholm*, *Socialstyrelsen*, *Karolinska institutet*, *Barnombudsmannen*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet*, *Ungdoms-*

styrelsen, Södermanlands läns landsting, Västra Götalands läns landsting, Akademikerförbundet SSR och Rädda Barnen. Det är särskilt den föräldrarättsliga regleringen i föräldrabalken som det bedöms angeläget att göra en översyn av.

Även *RFSL* förordar uppföljning av rättstillämpningen, och anför dels att det är inte önskvärt att personer som ändrat könstillhörighet från kvinna till man och som föder barn, automatiskt utan att tillfrågas, blir registrerade som mödrar med sina manliga personnummer, dels vikten av att personer som redan är föräldrar och ändrar juridiskt kön får möjlighet att ändra uppgifter i barnets personbild.

Åklagarmyndigheten anför att analogisk tillämpning av straffbud inte är tillåtet och att det därför bör övervägas om det krävs följdändringar inom straffrättens område, t.ex. i 3 kap. 3 § brottsbalken och 9 § andra stycket abortlagen (1974:595). *Kriminalvården* och *Sveriges Läkarförbund* anser att bestämmelsen om barnadrap bör göras könsneutral.

RFSL, *RFSL Ungdom* och *Föreningen KIM* tar i sina remissvar upp frågan om reglerna kring donation av könsceller i lagen om genetisk integritet m.m. Organisationerna menar att bestämmelserna bör ändras så att alla med transsexuell bakgrund kan donera könsceller till sin partner vid en konstgjord befruktning. Även *Socialstyrelsen* anser att lagen inte är direkt tillämpbar i nuvarande utformning, utan måste anpassas till de nya förutsättningarna.

De fåtal remissinstanser som kommenterat den föreslagna följdändringen i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) är positiva till densamma.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Principen att den förvärvade könstillhörigheten ska vara den som styr den enskildes rättigheter och skyldigheter i de fall där könet har betydelse är genomgripande och grundläggande. De bestämmelser som i dag finns i föräldrabalken och som reglerar vem som är mor, far respektive förälder till ett barn utgår emellertid från att en kvinna är mor till ett barn och att en man är far. När det gäller det rättsliga begreppet förälder är detta förbehållet en kvinna som lever i en relation med en annan kvinna.

Ett avskaffande av kravet på sterilisering vid ändring av könstillhörighet innebär att det blir möjligt för personer som har för avsikt att ändra könstillhörighet att behålla möjligheten att själv genomgå graviditet och föda barn eller att producera spermier samt att utnyttja sig av möjligheten att spara könsceller för att med hjälp av assisterad befruktning senare bli förälder.

Vid ett upphävande av steriliseringskravet för ändrad könstillhörighet kan det uppkomma ett antal situationer där det i dag saknas erfarenheter av rättstillämpning. Framför allt gäller det när en KtM blir gravid och föder ett barn, men också när spermier från en MtK används vid avlandet av ett barn.

Den föräldraskapsrättsliga regleringen är således inte direkt anpassad efter samtliga situationer som kan uppkomma om kravet på sterilisering slopas. I vissa fall skulle lagstiftningen kunna tillämpas ändå, t.ex. om en MtK är gift eller sambo med en kvinnlig cisperson som sedan insemineras med spermier från den person som bytt kön. Då kan föräldraskapet fastställas enligt 1 kap. 9 § FB. I andra situationer, t.ex. om en KtM skulle föda ett barn eller en MtK bidrar med spermier vid avlandet av

Prop. 2012/13:107 ett barn, skulle föräldrabalkens bestämmelser i och för sig inte uttryckligen vara direkt tillämpbara. I dessa fall gör regeringen dock samma bedömning som i promemorian, dvs. att befintliga bestämmelser och principer kan tillämpas analogt utan att det medför rättsosäkerhet för de barn som föds i en familj där en eller båda av föräldrarna bytt kön.

Regeringen anser således att den nuvarande regleringen kan ta om hand de nya situationer som kan uppkomma och att det i nuläget inte bedöms nödvändigt att genomföra några ändringar i den föräldraskapsrättsliga regleringen. Detta medför i sin tur att avskaffandet av steriliseringskravet kan ske skyndsamt. Härigenom undviks den tidsutdräkt som orsakats om det bedömts nödvändigt att genomföra följdändringar i berörd lagstiftning.

När väl föräldraskapet till ett barn är fastställt följer därmed bl.a. vissa rättigheter och förpliktelser. Ett antal av dem följer vårdnaden om barnet och är oberoende av om exempelvis förmanstagaren är mor, far eller förälder enligt 1 kap. 9 § FB till barnet. Några är dock destinerade till modern, fadern eller föräldern. Vissa bestämmelser utgår uttryckligen från att en mor eller en förälder är en kvinna eller att en far är en man, medan andra är könsneutrala så till vida att denna koppling inte görs. Vidare finns det bestämmelser som tillerkänner gravida kvinnor vissa förmåner eller som i övrigt medför vissa rättsverkningar för gravida.

Regeringen förutsätter att även dessa bestämmelser, med undantag för vissa sekretessbrytande bestämmelser (se härom nedan), kommer att kunna tillämpas analogt på det sättet att den som ändrat könstillhörighet också omfattas av bl.a. de rättigheter, förmåner och skyldigheter som följer med att vara mor, far eller förälder till ett barn, eller med att vara gravid eller att ha fött ett barn. Det framstår exempelvis som orimligt att författningar som syftar till att skydda liv och hälsa för en gravid person och/eller det ofödda barnet, inte skulle kunna tillämpas enbart på grund av att den gravida har manlig könstillhörighet.

Regeringen instämmer i den bedömning som ett stort antal remissinstanser gör om vikten av att rättstillämpningen av, framför allt, den föräldraskapsrättsliga regleringen i de nya situationer som kan uppkomma vid ett slopat krav på sterilisering följs upp. Det är viktigt att tillämpningen sker på ett rättssäkert sätt och på ett sätt som tillvaratar såväl föräldrarnas som barnets rättigheter. Regeringen avser därför att under innevarande år ge en utredning i uppdrag att noga uppmärksamma vilka eventuella svårigheter det avskaffade steriliseringskravet och förbudet mot bibehållen fortplantningsförmåga för personer som ändrat könstillhörighet har medfört vid tillämpningen av den föräldraskapsrättsliga regleringen – det vill säga att göra en tidig utvärdering av hur reformen fungerat i föräldraskapsrättsligt avseende. Om utredningen, mot bakgrund av denna översyn eller av andra skäl, finner att det finns anledning att ändra den föräldraskapsrättsliga regleringen, bör utredningen även överväga hur detta påverkar annan lagstiftning.

Beträffande remissynpunkterna från *RFSL, Socialstyrelsen* m.fl. om att bestämmelserna i lagen om genetisk integritet m.m. avseende donation av könsceller bör anpassas till de nya förutsättningar som det avskaffade steriliseringskravet innebär för personer som ändrat könstillhörighet, kan regeringen konstatera att det i dag saknas beredningsunderlag för sådana

lagförslag. Dock är det angeläget att konsekvenserna av det avskaffade steriliseringskravet följs upp även i fråga om denna lagstiftning.

Straffbestämmelsen i 3 kap. 3 § brottsbalken om barnadråp gör det möjligt att döma till ett lindrigare straff än vad som gäller enligt bestämmelserna om mord och dråp om en kvinna dödar sitt barn vid födelsen eller vid tid därefter då hon på grund av nedkomsten befinner sig i uppriivet sinnestillstånd eller svårt trångmål. Den gäller enligt sin ordalydelse enbart kvinnor. I promemorian anfördes att bestämmelsen torde kunna tillämpas även med avseende på en KtM. Några remissinstanser har ifrågasatt denna slutsats, bl.a. med hänvisning till att analogisk tillämpning av straffbud inte är tillåtet. Enligt regeringen måste beaktas att straffbestämmelsen motiveras av de biologiska följderna av havandeskapet och förlossningen. Straffbestämmelsen är dessutom till fördel för den enskilde genom att den anvisar en lindrigare straffskala än som annars skulle vara fallet. Den bör därför enligt regeringen vara tillämplig även på den vars könsidentitet har ändrats.

Om bestämmelsen ändå i ett enskilt fall inte skulle anses vara tillämplig och gärningen i stället skulle bedömas som dråp, bör i sammanhanget framhållas att domstolen får döma till ett lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet om det är påkallat med hänsyn till brottets straffvärde. Det ska också särskilt beaktas i mildrande riktning vid straffvärdebedömningen bl.a. om den tilltalade till följd av en psykisk störning, sinnesrörelse eller av någon annan orsak haft nedsatt förmåga att kontrollera sitt handlande. Att en domstol i ett sådant fall skulle döma en KtM strängare än en kvinnlig cisperson i motsvarande situation framstår som uteslutet.

Åklagarmyndigheten har anført att det bör övervägas om det krävs följdändringar även i exempelvis 9 § abortlagen. Som framgår i avsnitt 5.4.3 finns det även andra straffrättsliga bestämmelser som påverkas av att steriliseringskravet tas bort, främst genom att en KtM kan bära och föda ett barn. Något motsvarande resonemang om analog tillämpning som för brottet barnadråp kan inte föras för dessa bestämmelser, vilka således inte blir tillämpliga t.ex. då ett medicinskt ingrepp som är förbjudet att utföra på en kvinna utförs på en KtM. Exempelvis innebär abort enligt abortlagens ordalydelse avbrytande av en kvinnas havandeskap. När det gäller brott mot exempelvis abortlagen torde i stället brottsbalkens bestämmelser om brott mot liv och hälsa eller de straffrättsliga bestämmelserna i patientsäkerhetslagen (2010:659) kunna tillämpas. I andra fall innebär de straffrättsliga bestämmelsernas ordalydelse att vissa medicinska ingrepp på personer som fått fastställt ändrad könstillhörighet är olagliga. En avvägning får här göras huruvida det skulle stå i strid med intentionerna med lagstiftningen att ställa någon till ansvar för en sådan gärning. Regeringen anser sammanfattningsvis att det inte behöver göras några följdändringar i de straffbestämmelser som påverkas av att steriliseringskravet tas bort, men vill åter framhålla vikten av att noga följa rättstillämpningen.

I 25 kap. 12 § och 26 kap. 9 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL, finns bestämmelser om att sekretess inte hindrar att en uppgift om en gravid kvinna eller någon närstående till henne lämnas från en myndighet inom hälso- och sjukvården eller socialtjänsten till en annan sådan myndighet, om uppgiften behöver

Prop. 2012/13:107 lämnas för en nödvändig insats till skydd för det väntade barnet. Ett sådant s.k. sekretessgenombrott kan behöva ske även när det gäller uppgifter om en KtM som är gravid.

Enligt 8 kap. 1 § OSL får en sekretessbelagd uppgift inte röjas för enskilda eller för andra myndigheter om inte annat anges i OSL eller i lag eller förordning som OSL hänvisar till. Med hänsyn härtill torde en analog tillämpning av de nämnda bestämmelserna om sekretessgenombrott inte vara möjlig (jfr. även 2 kap. 2 § tryckfrihetsförordningen). En utökning av möjligheten att lämna ut annars sekretessbelagda uppgifter måste således ske genom ändringar i OSL.

7 Ikraftträdande

Regeringens förslag: Lagändringarna träder i kraft den 1 juli 2013.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag. Några övergångsbestämmelser föreslås inte.

Remissinstanserna: Ingen av remissinstanserna har haft några invändningar mot förslaget.

Skälen för regeringens förslag: I prop. 2011/12:142 gjordes bedömningen att kommande lagändringar bör kunna träda i kraft senast den 1 juli 2013. Regeringen, som anser att borttagandet av steriliseringskravet bör ske så snart som möjligt, föreslår att ändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2013. Några övergångsbestämmelser är inte nödvändiga.

8 Konsekvenser av förslagen

Förslaget att slopa steriliseringskravet inför ändring av könstillhörighet medför, när det gäller ekonomiska konsekvenser, påverkan för framför allt vårdgivare. *Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)* har i sitt remissvar uttryckt uppfattningen att de ekonomiska konsekvenserna för landstingen och regionerna måste klargöras i den fortsatta beredningen av frågan. Ett slopat steriliseringskrav skulle kunna innebära att ett antal transsexuella patienter väljer att inte genomgå sterilisering inför ändring av könstillhörighet. Förslaget medför å andra sidan också att det blir möjligt för personer i denna grupp att spara könsceller för att senare använda vid assisterad befruktning. Det är emellertid inte möjligt att bedöma hur många personer som kan komma att utnyttja denna möjlighet eftersom det inte går att uttala sig om hur ändringen kan komma att påverka beteendemönster. Regeringen delar den bedömning som görs i promemorian, nämligen att en sammantagen uppskattning är att förslaget i vart fall inte kommer att medföra ökade kostnader för landstingen.

Regleringen bedöms överensstämma med de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen.

Några särskilda hänsyn har inte bedömts behöva tas i fråga om tidpunkten för ikraftträdandet. Prop. 2012/13:107

Förslaget bedöms inte påverka den kommunala självstyrelsen, jämställdheten mellan kvinnor och män, det brottsförebyggande arbetet, sysselsättningen eller den offentliga servicen i olika delar av landet, små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företag eller möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen.

9 Författningskommentar

9.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall

1 §

En person ska efter egen ansökan få fastställt att han eller hon har en annan könstillhörighet än den som framgår av folkbokföringen, om han eller hon

1. sedan en lång tid upplever att han eller hon tillhör det andra könet,
2. sedan en tid uppträder i enlighet med denna könsidentitet,
3. måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden, och
4. har fyllt arton år.

En ansökan enligt första stycket får bifallas även om sökanden har beviljats ändrad könstillhörighet med stöd av 2 §.

Paragrafen behandlas närmare i avsnitt 6.1.

I *första stycket* stryks den sista punkten, vilken anger som villkor för ändring av könstillhörigheten att sökanden ska ha steriliserats eller av annan orsak sakna fortplantningsförmåga. Ändringen innebär dels att det inte längre krävs av den som vill få sin könstillhörighet ändrad att han eller hon är steriliserad, dels att det inte längre är något som hindrar att en transsexuell person sparar könsceller inför ändringen av könstillhörigheten.

Paragrafen ändras även på så sätt att *tredje stycket*, där det finns en hänvisning till steriliseringslagen, upphävs.

9.2 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

25 kap. 12 §

Sekretessen enligt 1 §, 2 § andra stycket och 3–5 §§ hindrar inte att en uppgift om en enskild eller närstående till denne lämnas från en myndighet inom hälso- och sjukvården till en annan sådan myndighet eller till en myndighet inom socialtjänsten, om det behövs för att ge den enskilde nödvändig vård, behandling eller annat stöd och denne

1. inte har fyllt arton år,
2. fortgående missbrukar alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel, eller
3. vårdas med stöd av lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård eller lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.

Prop. 2012/13:107 Detsamma gäller uppgift om en gravid *person* eller någon närstående till *denne*, om uppgiften behöver lämnas för en nödvändig insats till skydd för det väntade barnet.

Paragrafen behandlas närmare i avsnitt 6.2.

Andra stycket ändras på så sätt att bestämmelsen blir könsneutral.

26 kap. 9 §

Sekretessen enligt 1 § hindrar inte att uppgift om en enskild eller någon närstående till *denne* lämnas från en myndighet inom socialtjänsten till en annan sådan myndighet eller till en myndighet inom hälso- och sjukvården, om det behövs för att ge den enskilde nödvändig vård, behandling eller annat stöd och *denne*

1. inte har fyllt arton år,
2. fortgående missbrukar alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel, eller
3. vårdas med stöd av lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård eller lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.

Detsamma gäller uppgift om en gravid *person* eller någon närstående till *denne*, om uppgiften behöver lämnas för en nödvändig insats till skydd för det väntade barnet.

Paragrafen behandlas närmare i avsnitt 6.2.

Andra stycket ändras på så sätt att bestämmelsen blir könsneutral.

Författningsförslag i departementspromemorian Avskaffande av steriliseringskrav som villkor för ändrad könstillhörighet (Ds 2012:46)

Prop. 2012/13:107
Bilaga 1

Förslag till lag om ändring i lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall

Härmed föreskrivs att 1 § lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

En person ska efter egen ansökan få fastställt att han eller hon har en annan könstillhörighet än den som framgår av folkbokföringen, om han eller hon

1. sedan en lång tid upplever att han eller hon tillhör det andra könet,	
2. sedan en tid uppträder i enlighet med denna könsidentitet,	
3. måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden,	3. måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden, <i>och</i>
4. har fyllt arton år, <i>och</i>	4. har fyllt arton år.
5. <i>har steriliserats eller av någon annan orsak saknar fortplantningsförmåga.</i>	

En ansökan enligt första stycket får bifallas även om sökanden har beviljats ändrad könstillhörighet med stöd av 2 §.

Särskilda bestämmelser om sterilisering finns i steriliseringslagen (1975:580).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

¹ Senaste lydelse 2012:456. Ändringen innebär bl.a. att tredje stycket upphävs.

Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs att 25 kap. 12 § och 26 kap. 9 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

25 kap.

12 §

Sekreteressen enligt 1 §, 2 § andra stycket och 3–5 §§ hindrar inte att en uppgift om en enskild eller närstående till denne lämnas från en myndighet inom hälso- och sjukvården till en annan sådan myndighet eller till en myndighet inom socialtjänsten, om det behövs för att ge den enskilde nödvändig vård, behandling eller annat stöd och denne

1. inte har fyllt arton år,
2. fortgående missbrukar alkohol, narkotika eller flyktiga läsningsmedel, eller
3. vårdas med stöd av lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård eller lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.

Detsamma gäller uppgift om en gravid *kvinn*a eller någon närstående till *henne*, om uppgiften behöver lämnas för en nödvändig insats till skydd för det väntade barnet.

Detsamma gäller uppgift om en gravid *person* eller någon närstående till *denne*, om uppgiften behöver lämnas för en nödvändig insats till skydd för det väntade barnet.

26 kap.

9 §

Sekreteressen enligt 1 § hindrar inte att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas från en myndighet inom socialtjänsten till en annan sådan myndighet eller till en myndighet inom hälso- och sjukvården, om det behövs för att ge den enskilde nödvändig vård, behandling eller annat stöd och denne

1. inte har fyllt arton år,
2. fortgående missbrukar alkohol, narkotika eller flyktiga läsningsmedel, eller
3. vårdas med stöd av lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård eller lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.

Detsamma gäller uppgift om en gravid *kvinn*a eller någon närstående till *henne*, om uppgiften behöver lämnas för en nödvändig insats till skydd för det väntade barnet.

Detsamma gäller uppgift om en gravid *person* eller någon närstående till *denne*, om uppgiften behöver lämnas för en nödvändig insats till skydd för det väntade barnet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Göteborgs tingsrätt, Kammarrätten i Stockholm, Justitiekanslern, Åklagarmyndigheten, Kriminalvården, Migrationsverket, Datainspektionen, Försäkringskassan, Socialstyrelsen, Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor, Barnombudsmannen, Karolinska Universitetssjukhuset, Akademiska sjukhuset Uppsala, Universitetssjukhuset i Linköping, Universitetssjukhuset i Lund, Sahlgrenska Universitetssjukhuset, Norrlands Universitetssjukhus, Skatteverket, Kronofogdemyndigheten, Statistiska Centralbyrån, Skolverket, Högskoleverket, Centrala Studiestödsnämnden, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Karolinska Institutet, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Juridiska fakulteten vid Lunds universitet, Patent- och Registreringsverket, Ungdomsstyrelsen, Diskrimineringsombudsmannen, Stockholms läns landsting, Östergötlands läns landsting, Skåne läns landsting, Västra Götalands läns landsting, Västerbottens läns landsting, Södermanlands läns landsting, Sveriges Universitets- och Högskoleförbund (SUHF), Sveriges Kommuner och Landsting, Sveriges Riksidrottsförbund, Sveriges Läkarförbund, Vårdförbundet, Akademikerförbundet SSR, Sveriges Psykologförbund, SEKO sjöfolk, Sjöbefälsföreningen, Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter (RFSL), Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom), Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), Patientföreningen Benjamin, Transvestitföreningen FPES, Barnens rätt i samhället, BRIS, Rädda barnen, INIS-Intersexuella i Sverige, Föreningen KIM, Sveriges Nationella Nätverk för DSD, Byrån För Lika Rättigheter, HBT Liberaler, HBT-Socialdemokrater, Öppna moderater.

Instanser utanför remisslistan som lämnat synpunkter

Svenska Läkaresällskapet, Delegationen för medicinsk etik, Sveriges Förenade HBTQ-studenter (SFQ), New Renaissance Network (NR).

Lagrådsremissens lagförslag

Regeringen har följande förslag till lagtext.

Förslag till lag om ändring i lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

En person ska efter egen ansökan få fastställt att han eller hon har en annan könstillhörighet än den som framgår av folkbokföringen, om han eller hon

1. sedan en lång tid upplever att han eller hon tillhör det andra könet,	
2. sedan en tid uppträder i enlighet med denna könsidentitet,	
3. måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden,	3. måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden, <i>och</i>
4. har fyllt arton år, <i>och</i>	4. har fyllt arton år.
5. <i>har steriliserats eller av någon annan orsak saknar fortplantningsförmåga.</i>	

En ansökan enligt första stycket får bifallas även om sökanden har beviljats ändrad könstillhörighet med stöd av 2 §.

Särskilda bestämmelser om sterilisering finns i steriliseringslagen (1975:580).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

¹ Senaste lydelse 2012:456. Ändringen innebär bl.a. att tredje stycket upphävs.

Härigenom föreskrivs att 25 kap. 12 § och 26 kap. 9 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

25 kap.

12 §

Sekreteressen enligt 1 §, 2 § andra stycket och 3–5 §§ hindrar inte att en uppgift om en enskild eller närstående till denne lämnas från en myndighet inom hälso- och sjukvården till en annan sådan myndighet eller till en myndighet inom socialtjänsten, om det behövs för att ge den enskilde nödvändig vård, behandling eller annat stöd och denne

1. inte har fyllt arton år,
2. fortgående missbrukar alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel, eller
3. vårdas med stöd av lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård eller lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.

Detsamma gäller uppgift om en gravid *kvinn*a eller någon närstående till *henne*, om uppgiften behöver lämnas för en nödvändig insats till skydd för det väntade barnet.

Detsamma gäller uppgift om en gravid *person* eller någon närstående till *denne*, om uppgiften behöver lämnas för en nödvändig insats till skydd för det väntade barnet.

26 kap.

9 §

Sekreteressen enligt 1 § hindrar inte att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas från en myndighet inom socialtjänsten till en annan sådan myndighet eller till en myndighet inom hälso- och sjukvården, om det behövs för att ge den enskilde nödvändig vård, behandling eller annat stöd och denne

1. inte har fyllt arton år,
2. fortgående missbrukar alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel, eller
3. vårdas med stöd av lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård eller lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.

Detsamma gäller uppgift om en gravid *kvinn*a eller någon närstående till *henne*, om uppgiften behöver lämnas för en nödvändig insats till skydd för det väntade barnet.

Detsamma gäller uppgift om en gravid *person* eller någon närstående till *denne*, om uppgiften behöver lämnas för en nödvändig insats till skydd för det väntade barnet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

Lagrådets yttrande

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2013-02-22

Närvarande: F.d. justitieråden Susanne Billum och Dag Victor samt justitierådet Annika Brickman

Upphävande av kravet på sterilisering för ändrad könstillhörighet

Enligt en lagrådsremiss den 14 februari 2013 (Socialdepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall
2. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av ämnesrådet Eva Willman, biträdd av kanslirådet Martin Färnsten.

Förslagen föranleder följande yttranden:

Lagrådet (Billum och Brickman) anför:

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

F.d. justitierådet Victor anför:

I lagrådsremissen föreslås att kravet på sterilisering och förbudet mot bibehållen fortplantningsförmåga inför ändring av könstillhörighet i lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall ska tas bort. Vidare lämnas förslag till ett par följdändringar i offentlighets- och sekretesslagen.

Förslagen grundar sig på en under hösten 2012 inom Socialdepartementet utarbetad departementspromemoria, Avskaffande av steriliseringskrav som villkor för ändrad könstillhörighet (Ds 2012:46) som därefter remissbehandlats.

Bakgrunden till departementspromemorian var i sin tur den bedömning som regeringen gjorde i propositionen Ändrad könstillhörighet (prop. 2011/12:142) att steriliseringskravet borde avskaffas och att de rättsliga konsekvenserna av en sådan ändring därför borde utredas skyndsamt. Regeringen förklarade sig ha för avsikt att återkomma med förslag i denna del och gjorde den bedömningen att ändringarna borde kunna träda i kraft senast den 1 juli 2013.

Jag har inte några invändningar mot de framlagda förslagen i sig. Jag finner emellertid anledning att framhålla att någon sådan utredning av de

rättsliga konsekvenserna av den föreslagna ändringen som utlovats inte har genomförts.

Prop. 2012/13:107
Bilaga 4

Departementspromemorian innehåller inte någon egentlig analys av konsekvenserna för exempelvis den föräldraskapsrättsliga regleringen utan endast ett konstaterande av att denna inte är ”direkt anpassad efter samtliga situationer som kan uppkomma om kravet på sterilisering slopas” samt bedömningen att ”befintliga bestämmelser och principer kan tillämpas analogivis utan att det medför rättsosäkerhet”.

Något ytterligare underlag lämnas inte i remissen i vilken samma bedömning görs som i promemorian. I remissen instämmer emellertid regeringen i den bedömning som ett stort antal remissinstanser gör om vikten av att, framför allt, den föräldraskapsrättsliga regleringen i de nya situationer som kan uppkomma vid ett slopat krav på sterilisering ”följs upp”. Regeringen förklarar sig därför ha för avsikt att under innevarande år ge en utredning i uppdrag att noga uppmärksamma vilka eventuella svårigheter det avskaffade steriliseringskravet medfört vid tillämpningen av den föräldraskapsrättsliga regleringen och om den finner anledning till ändring av den föräldraskapsrättsliga regleringen även överväga hur detta påverkar annan lagstiftning.

En av Lagrådets centrala uppgifter är att granska hur framlagda förslag förhåller sig till rättsordningen i övrigt (8 kap. 23 § 1 regeringsformen). En förutsättning för att Lagrådet ska kunna göra en sådan granskning är att det i beredningsunderlaget för framlagda förslag finns en analys av denna fråga. Det underlag som finns i detta hänseende när det gäller det nu framlagda förslaget uppfyller uppenbarligen inte heller enligt regeringens bedömning de krav som man normalt bör ställa eftersom man förklarar sig ha för avsikt att tillsätta en utredning med uppgift att utreda de frågor som egentligen borde vara utredda innan ett förslag lades fram.

Från de synpunkter som Lagrådet har att beakta måste alltså underlaget för de framlagda förslagen anses vara behäftat med betydande brister. Bristerna är emellertid inte av det slaget att jag på grund av dessa funnit anledning att direkt motsätta mig att förslaget nu läggs till grund för lagstiftning.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 14 mars 2013

Närvarande: Statsministern Reinfeldt, ordförande, och statsråden Bildt, Ask, Larsson, Erlandsson, Hägglund, Carlsson, Borg, Adelson Liljeroth, Ohlsson, Norman, Attefall, Engström, Kristersson, Elmsäter-Svärd, Ullenhag, Hatt, Ek, Lööf, Arnholm

Föredragande: statsrådet Hägglund

Regeringen beslutar proposition 2012/13:107 Upphävande av kravet på sterilisering för ändrad könstillhörighet